

Monumentnummer*: 529786

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 21 december 2012
Kadaster deel/nr 82940/189

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Arnhem Arnhem Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Arnhem

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Arnhem	A			1597
Arnhem	A			1719
Arnhem	A			1718

Omschrijving**

Inleiding

Het adres Koningsweg 17a(6) omvat thans onder meer een drietal afzonderlijke, uit de bezettingstijd stammende gebouwen die toentertijd als verwarmde vliegtuighangars dienst deden. De hangars staan geordend, maar toch enigszins 'los' ten opzichte van elkaar aan drie zijden van een centraal middenterrein, dat door middel van een na de oorlog versmalde rechte beklinkerde weg is verbonden met het zuidwestelijk deel van de (ring)rolbaan. De totale plattegrond van de cluster gebouwen suggereert ad hoc te zijn ontwikkeld als een grootschalig boerenerf met diverse bedrijfsgebouwen. Na de oorlog zijn de drie gebouwen naar ontwerp van architect L.A. Heijdelberger door de Nederlandse Heidemaatschappij - in samenhang met drie andere (samen de Vier Heemskinderen genoemd en als zodanig van een blauwe tegel voorzien) - ingericht als boerenbedrijf; een functie waarin ze nu nog worden gebruikt. Het boerenbedrijf grenst in het zuidwesten en westen aan het Nationale Park De Hoge Veluwe. De beschrijving van de drie hangars gaat - met de rug naar de weg gezien - tegen de wijzers van de klok in en volgt zo de trits: A hangar rechts, B hangar midden en C hangar links.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De hangar rechts ligt vrijstaand als meest noordelijke enigszins teruggeplaatst tegen een beboste achtergrond. De daknok van de grootste lengte van het op T-vormige plattegrond opgetrokken gebouw strekt zich uit van zuidwest naar noordoost, evenwijdig met de weg. De vliegtuighangar is als 'Sonderbau' tot stand gekomen en is op macroniveau deel van een grote militaire vliegveldstructuur uit de jaren 1940-1945, op mesoniveau van een ijl complex van oorspronkelijk in globaal lineair verband langs de rolbaan gerealiseerde open en gesloten opstelplaatsen voor vliegtuigen, en hierbinnen op microniveau van een cluster uit camouflageoverwegingen als agrarische bedrijfsgebouwen uitgevoerde gesloten opstelplaatsen. Een in het recente verleden (2004) teruggebrachte camouflagegeschildering op de deuren, voorstellende ramen, vitrage en in rood en wit zandlopermotief geschilderde luiken, werd op basis van door latere afwerkingslagen heen schijnende oorspronkelijke motieven en op grond van kleuronderzoek, in opdracht van de Gemeente Arnhem aangebracht. Het pand is integraal wit gesausd met een zwarte plint, maar er vindt nader kleuronderzoek plaats naar een oorspronkelijk - en eventueel terug aan te brengen - beige tint.

Omschrijving

Relatief kleine, eenlaagse, ten dele met circa 50 cm dik buitenmuurwerk uitgevoerde bakstenen VLIEGTUIGHANGAR (6), op een wat het dwarse deel betreft, kort uitgevoerde T-vormige plattegrond, en gedekt door een - over de grootste lengte - aan twee zijden afgewolfd, met gemengde gegolfde verbeterde holle (Hollandse) pannen belegd zadeldak en - op het dwarse deel - door een iets lager uitgevoerd en op een puntgevel eindigend aangekapt zadeldak. Aan de achterzijde een later aangebrachte, bakstenen aanbouw onder Eterniet golfplaat. De hangar werd gebouwd als zogenoemde 'Wärmehalle', dat wil zeggen als verwarmde opstel- of werkplaats. De zuidoostelijke langsgewel / hoofdgevel is symmetrisch uitgevoerd, met links en rechts baksteen en verder een brede en tot de dakvoet reikende toegangsopening die wordt ingenomen door acht uit de bouwtijd van de hangar daterende, naar twee zijden zigzag scharnierende houten deuren, met bovenin door roeden in 12-ruits verdeling gebrachte ramen en hieronder de in het jaar 2004 teruggebrachte camouflage met ramen, vitrage en in rood en wit zandlopermotief geschilderde luiken. In de linker deur een rinketdeur. De kopse rechter en linker gevels zijn blind maar bevatten op meerdere niveaus sporen van een wijziging, vermoedelijk het vlak maken van ter camouflage aangebrachte en geschilderde gevelopeningen. De achtergevel (ook van het korte dwarse deel) wordt voor het grootste deel aan het directe zicht onttrokken door de latere aanbouw, maar hier zijn onder meer sporen van een vroegere ronde opening zichtbaar, die mogelijk voor uitlaat van gassen heeft gediend; in de geveltop sporen van een (camouflage)venster. Goten ontbreken vrijwel totaal; houten windveren; in de vloer vóór de scharnierende deuren een betonnen afwateringsgoot. De aanbouw is aan de noordwestzijde voorzien van twee toegangen en is aan de zuidoostzijde open. Het interieur is enigszins aangepast aan het gebruik als agrarisch bijgebouw en het pand functioneert voornamelijk als stallingruimte voor voertuigen. Constructie, indeling en details zijn in hoge mate in oorspronkelijke toestand. In de betonnen vloer een deels afgedichte afwateringsgoot en links een latere afgeschermd houten opslag voor gereedschappen. Links en rechts, hoog op de achterwand in rode blokletters "rauchen verboden"; centraal een vrij grote rechthoekige ijzeren schuif, waarmee de verbinding naar het ronde gat in de achtergevel gesloten of geopend kon worden. Uit gezaagd en ten dele door middel van bouten gekoppeld constructiehout en ten dele op basis van spanten samengestelde, geheel met houten planken beschoten kap.

Waardering

VLIEGTUIGHANGAR, van algemeen belang als uiterst zeldzaam, vrijwel gaaf en kenmerkend onderdeel van een uit de Tweede Wereldoorlog stammend en door de Duitse bezetter als onderdeel van een groot militair vliegveld opgezet legerkamp, vanwege: architectuurhistorische, stedenbouwkundige, krijgs- en cultuurhistorische en complex- en ensemblewaarden, die onder meer kunnen blijken uit de op lokale vormen geïnspireerde traditionalistische bouwtrant, uit de voor de bouwtijd kenmerkende onderdelen en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

details, uit de kunstmatig opgezette boerenbedrijfstructuur en de tot in detaillering doorgevoerde camouflage, uit de samenhang van en met het totale militaire vliegveldconcept en de ruimtelijke hoofdlijnen en onderdelen van het kampement, uit de onderlinge verwantschap van de hierbij toegepaste vormen, en uit de na de Tweede Wereldoorlog, (in de wederopbouw) in het direct verlengde van de oorspronkelijke camouflagevorm uitgevoerde aanpassing aan het lokale agrarische bedrijf.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie